

Osloregionen - utvikling og samarbeid mot 2030

Et prosjekt av
By- og regionforskningsinstituttet
NIBR/OsloMet

Knut Onsager (pl),
Anders Eika
Gro Sandkjær Hansen
Marianne Tønnessen

Oppdraget - to deler:

Del 1:

Hva kjennetegner Osloregionens strukturer og utviklingstrekk de senere årene, og hvilke endringsprosesser, utfordringer og muligheter fram mot 2030.

Del 2:

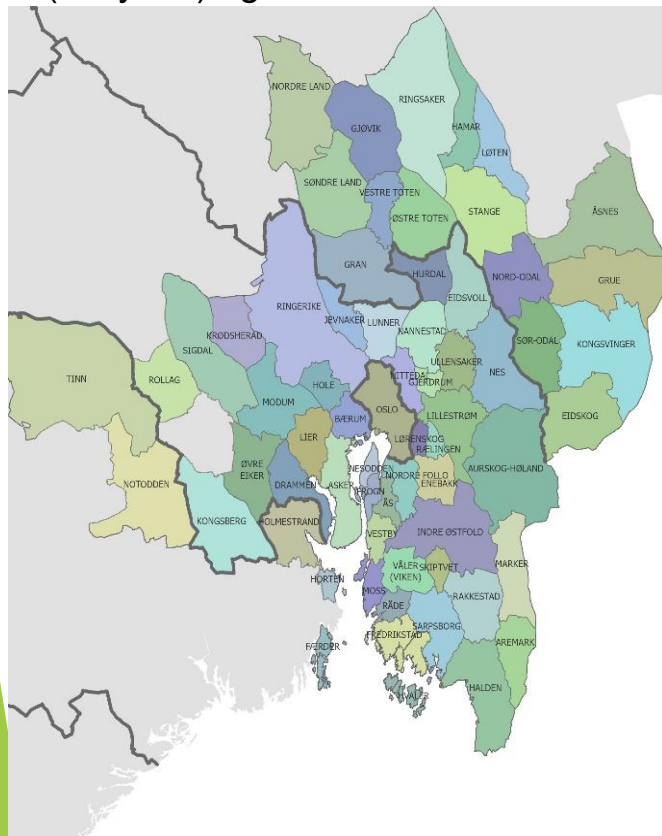
Hvilken rolle og funksjon har Osloregionen interkommunale politiske råd (IPR) hatt, og hvilke handlingsrom og –muligheter vurderes framover

Gjennomføring, metoder og data:

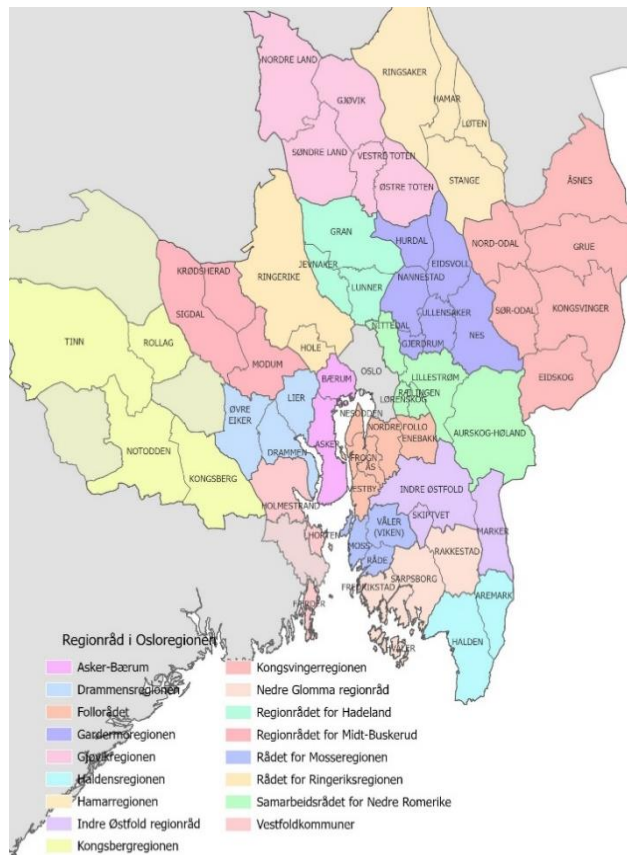
- Gjennomført juni-august 2021 (et lite prosjekt)
- Grunnlag:
 - Dokumenter og -analyser (utredninger, avtale- og strategidokumenter)
 - Offentlig statistikk (SSB etc.) og -analyser (nye og tidligere analyser)
 - 10 informantintervjuer med nøkkelpersoner innenfor og utenfor O-IPR

Geografien til Osloregionen IPR

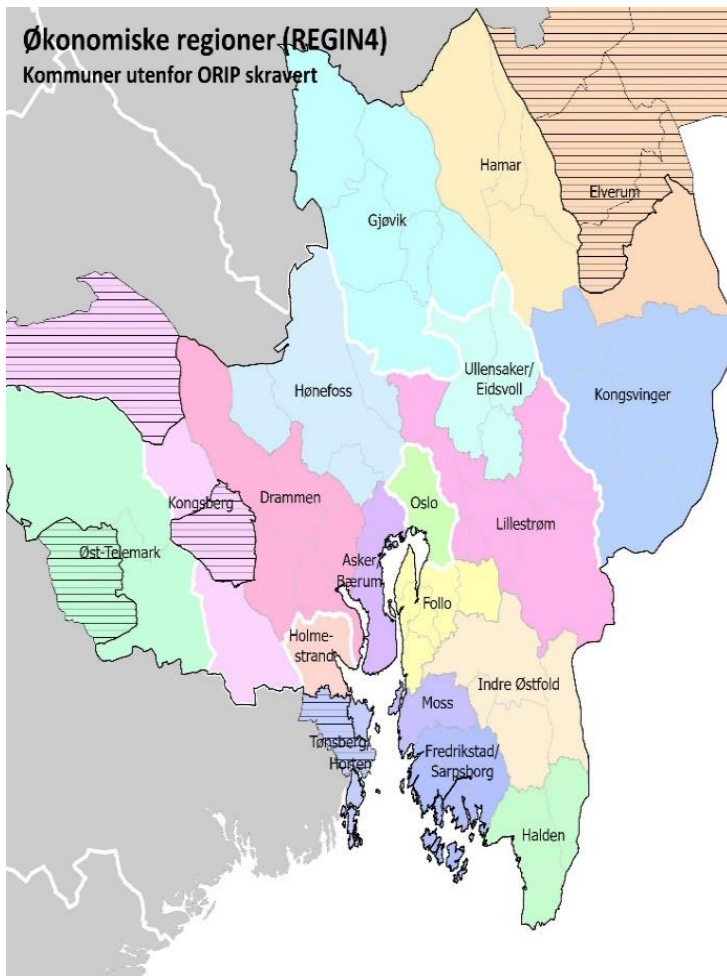
65 medlemskommuner
(i 4 fylker) og.....

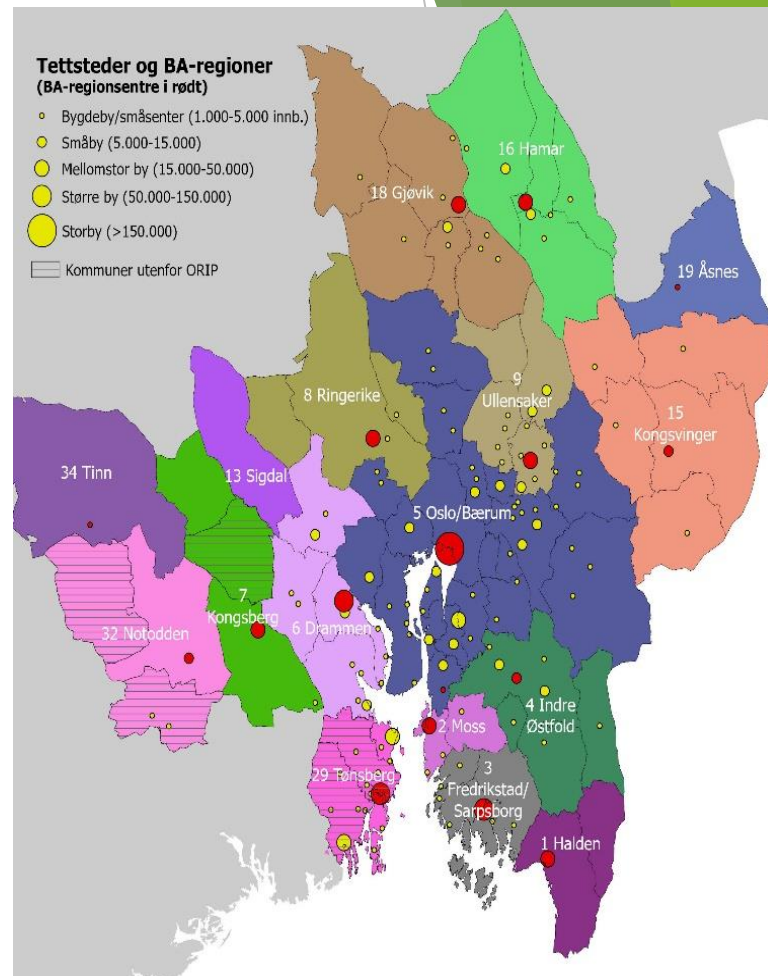
.....16 regionråd

18 økonomiske regioner (SSB)
(som delvis er i samsvar med de 16 regionrådene)

17 bo- og arbeidsmarkedsregioner (NIBR/TØI)
(andre grenser i sentrale områder enn SSBs øk.reg)

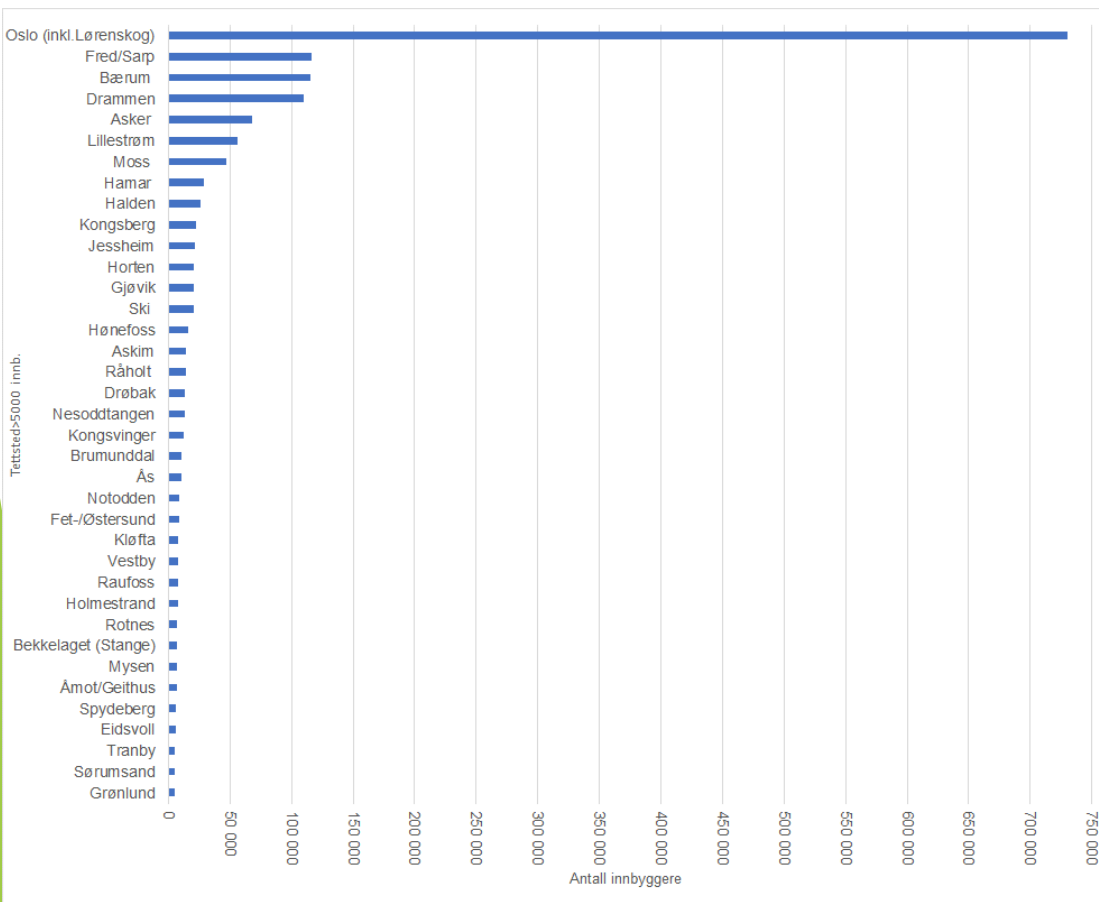

Del 1:

1. Demografi
2. Arbeidsmarkeds- og næringsutvikling
3. Transport og mobilitet
4. Klima og miljø

Bosettingsmønsteret

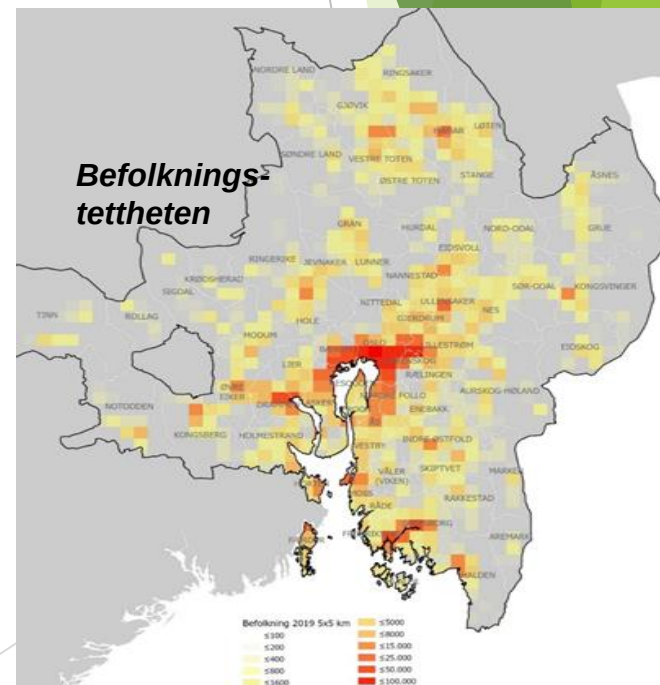
Osloregionens 35 byer (tettsteder>5000 innb.2020) - rangert (SSB).

43 % av landets befolkning bor i Osloregionen (SSB-2020)

Folketallet fordelt på stedsstørrelser 2020. (SSB)

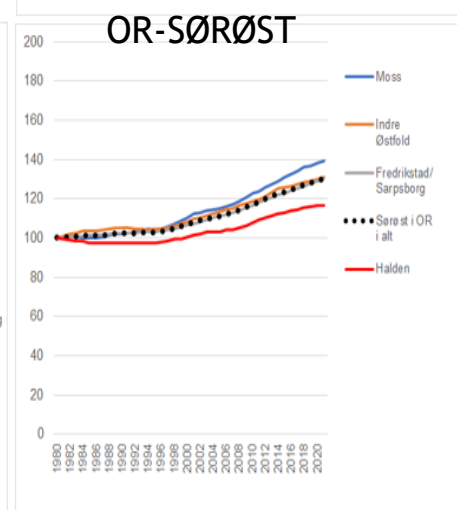
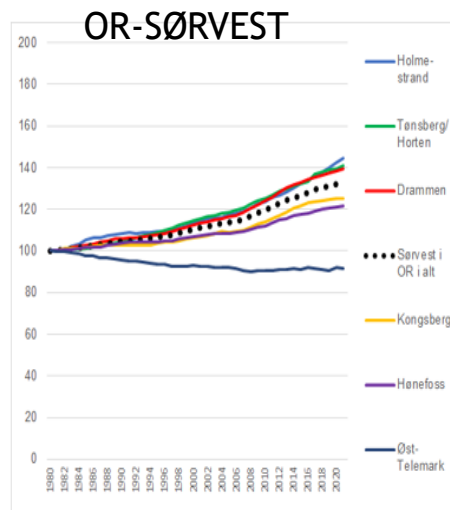
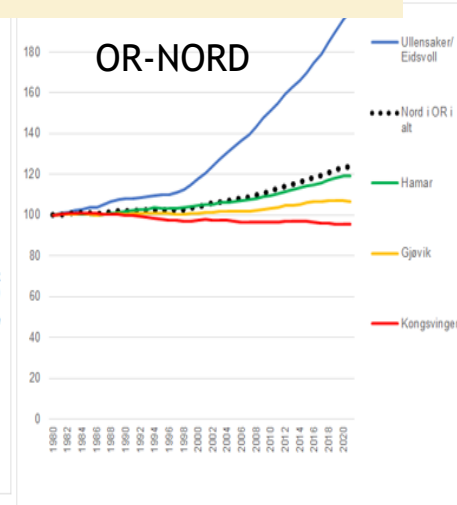
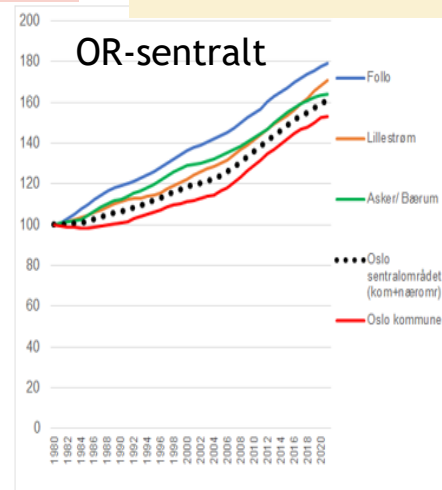
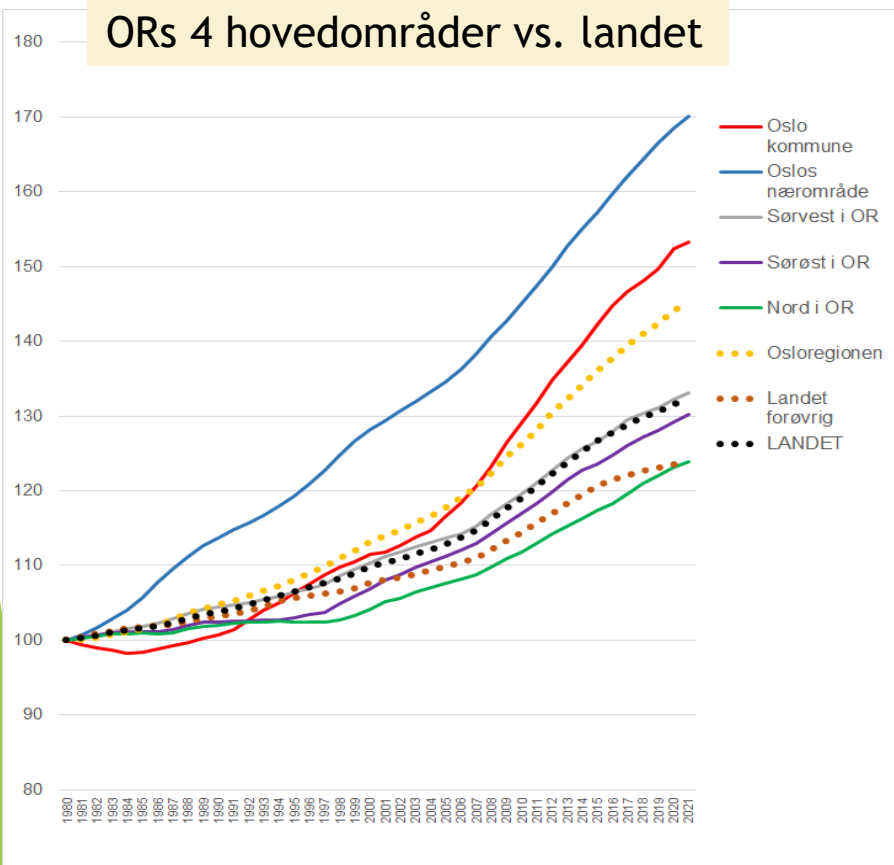
	Folketall	Andel
Storby (>150.000 innb.)	1 036 059	45,1
Større byer (50-150.000 innb.)	225 789	9,8
Mellomstore byer (25.000-50.000 innb.)	75 831	3,3
Småbyer (5.000-25.000 innb.)	361 317	15,7
Bygdebyer(småsentre (1.000-5.000 innb.)	198 902	8,7
Mindre tettsteder (<1.000 innb.) og spredtbodde strøk	400 001	17,4
Totalt	2 297 899	100,0

1. Befolkningsutvikling i lange linjer (1980-2021)

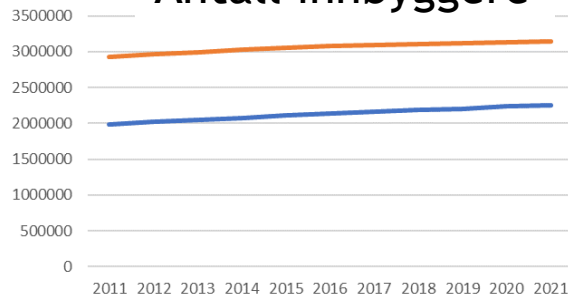
Internt i de fire 4 hovedområdene

ORs 4 hovedområder vs. landet

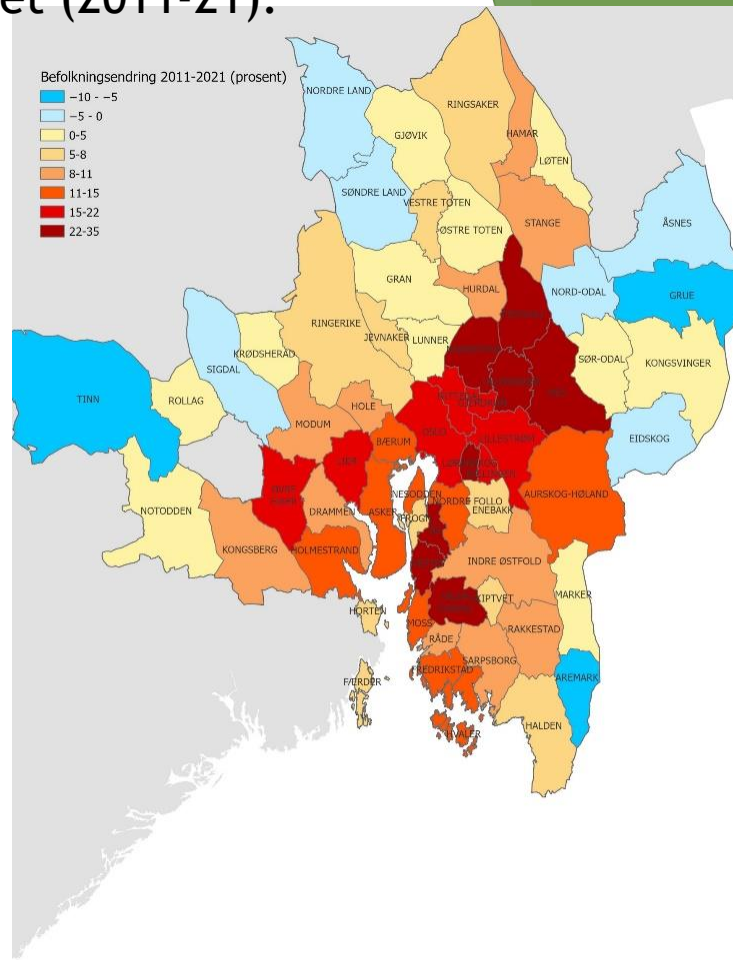
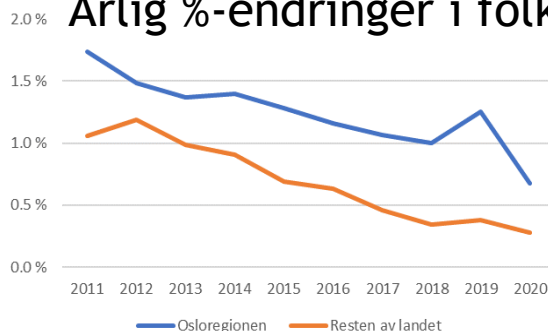

Befolkningsutviklingen siste tiåret (2011-21):

Antall innbyggere

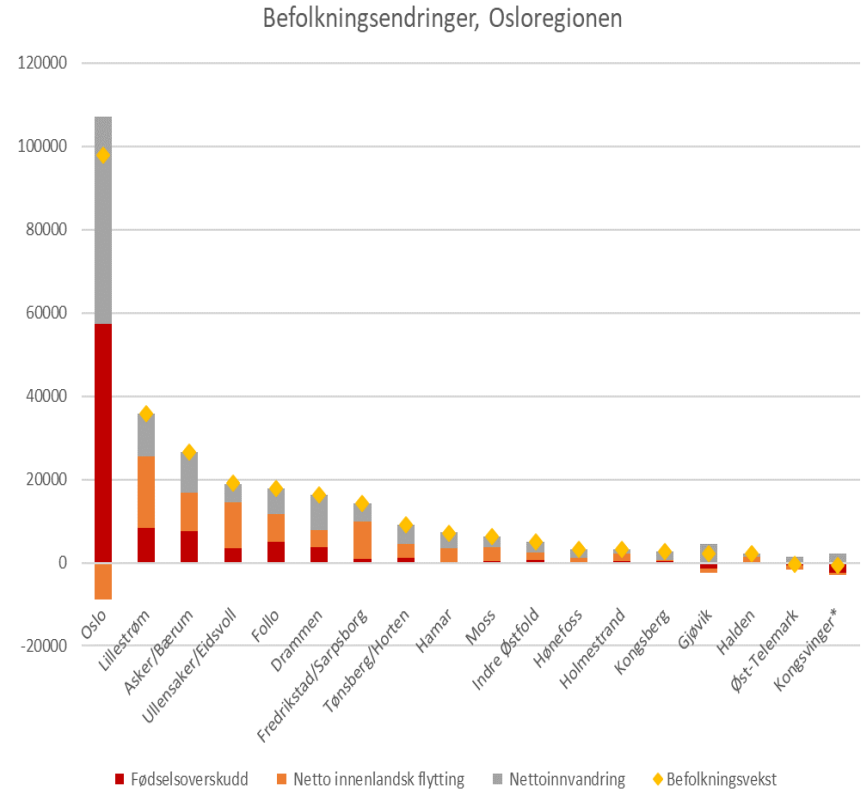
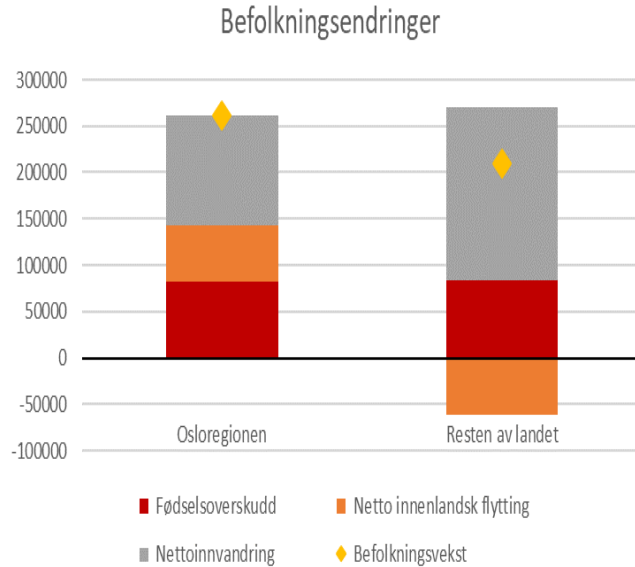

Årlig %-endringer i folketall

Endringskomponentene 2011-2020 :

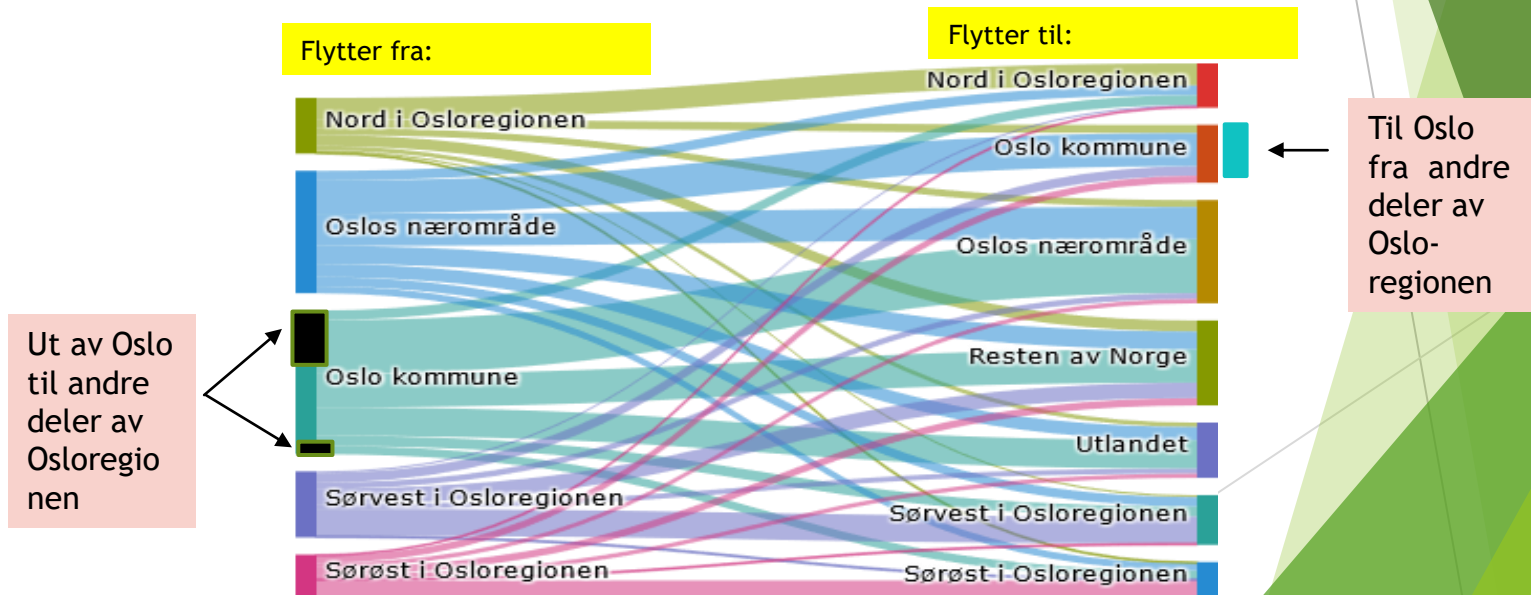
Osloregionens befolkningsvekst har vært drevet både (netto-)innvandring, (netto-) innflytting fra landet forøvrig og fødselsoverskudd - men ulikt i delregioner:

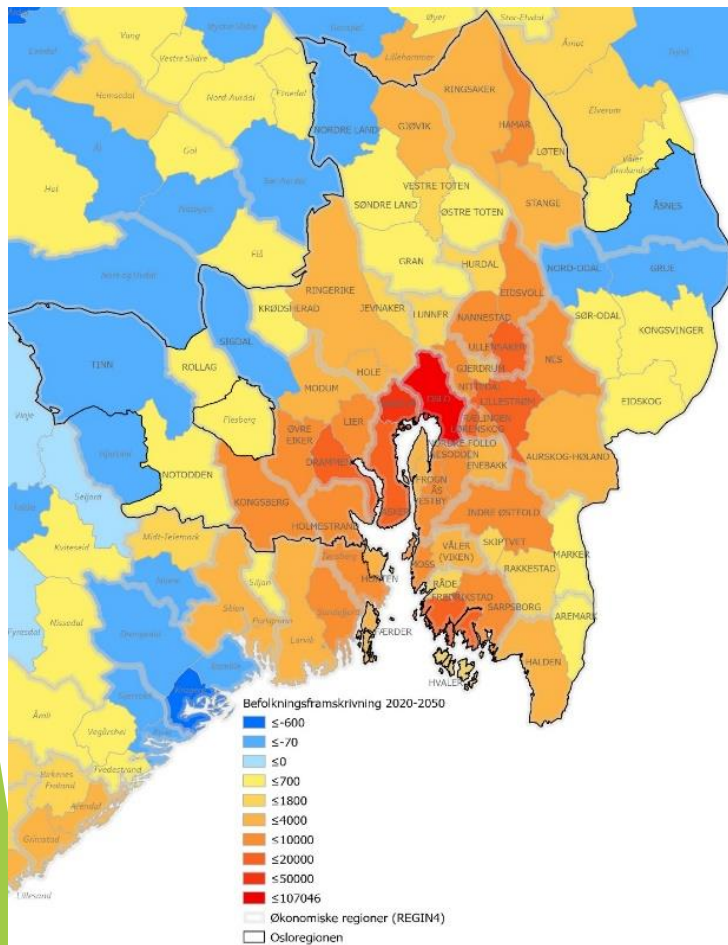
Hvem er utflytterne og hvor flytter de 2020-21?

(iflg. Tønnessen paper 2021):

- Økt utflytting fra Oslo (1.1.2020-1.1.2021)
 - størst økning:
 - av folk i yrker med høyere utdanning/muligheter for fjernarbeid, service og noen grad lærer/sykepleier
 - i alderen 25-30 år og 55-67 år - og mange oppvokst utenfor Oslo
 - til nabokommuner - foruten Fredrikstad
 - «mange av disse kommer ikke tilbake til Oslo»

*Befolkningsframskrivinger mot 2030-40-50 (SSB- mellomalternativet) :
«fortsatt sterk vekst» - også i Osloregionen.*

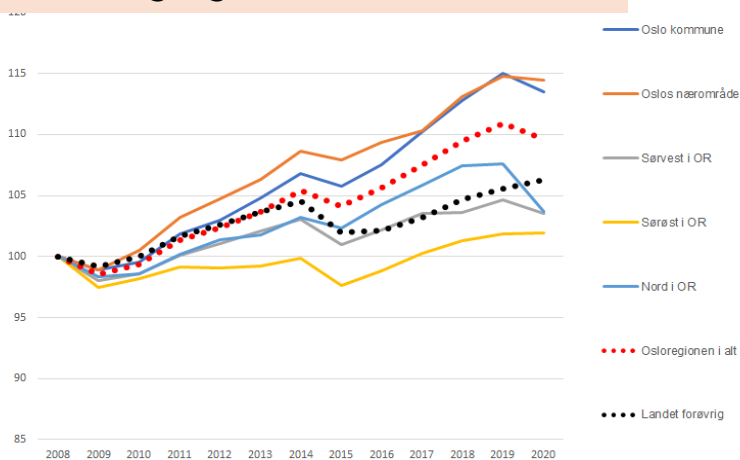
NB! Betydelig usikkerheter i SSBs framskrivinger mest rundt framtidige flyttestrømmer (innlands og utenlands) og nettoeffekter av dette.

Koronapandemien har vist hvordan flyttemønsteret kan endres ganske uventet og raskt; det ble mindre flytting mellom Norge og utlandet og utflyttingen fra Oslo ble rekordhøy til nabokommuner m.m..

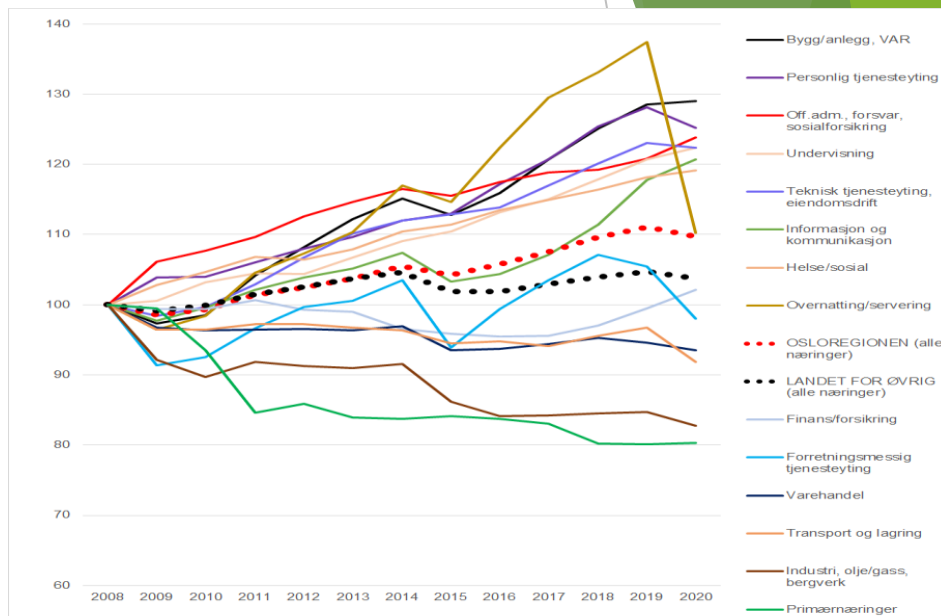
2. Arbeidsmarkeds- og næringsutviklingen:

Endringer i sysselsetting 2008-2020

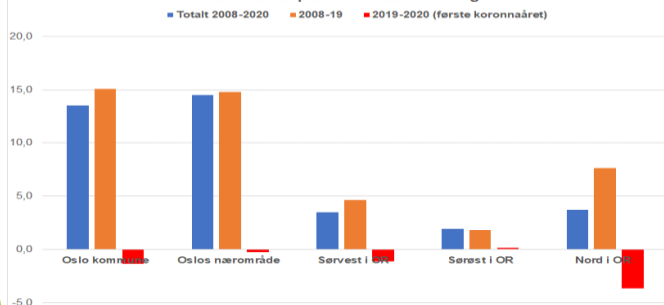
OR sine geografiske hovedområder

Sysselsetningsendring i ulike næringer/sektorer i OR

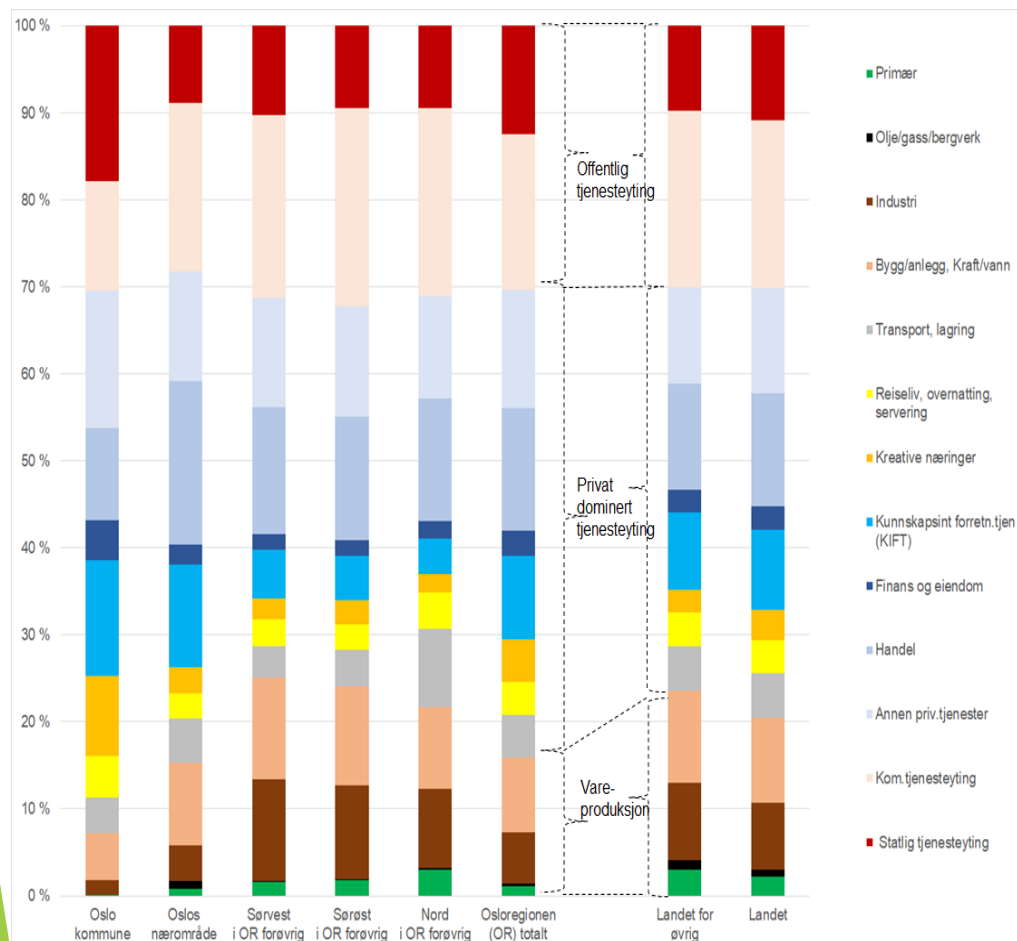

Antall arbeidsplasser - relative endringer

Næringstrukturene i regionen

➤ En svært mangfoldig nærings- og kunnskapsregion

Næringsspesialiseringer:

- Stor variasjoner og ulikheter mellom Osloområdet, og andre deler av Osloregionen

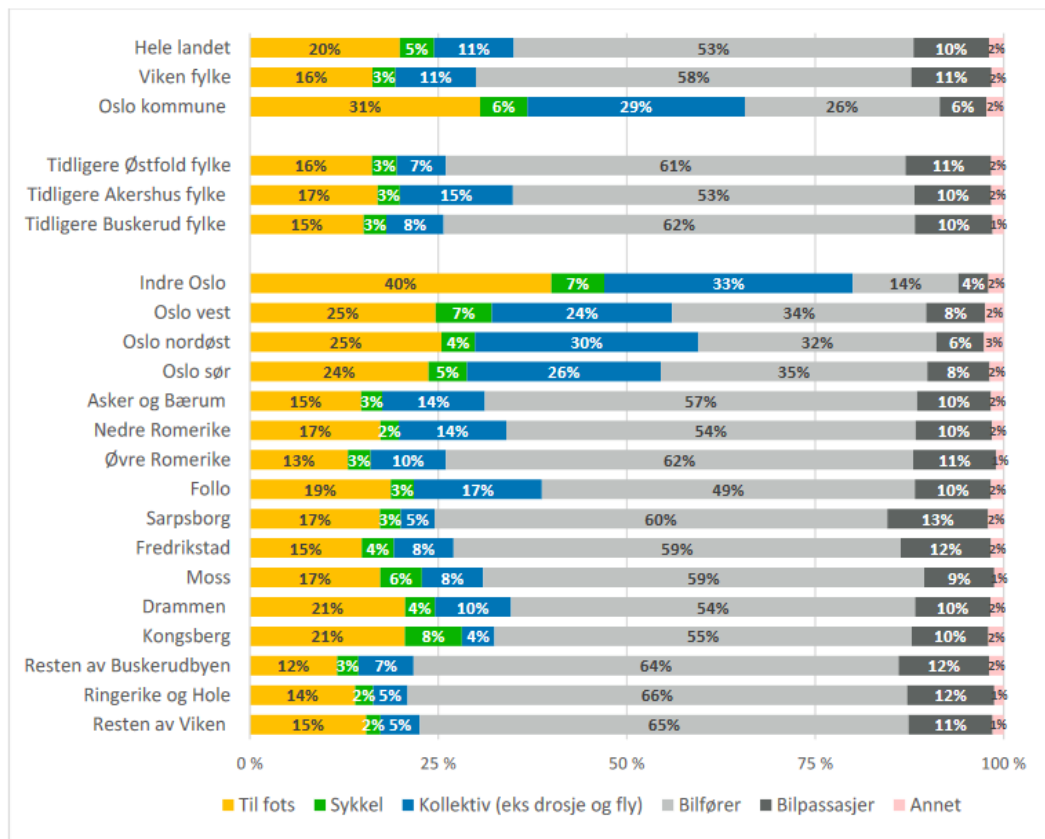
- Mange sterke næringsmiljøer og klynger innenfor og på tvers av kommunegrenser

Osloregionen har fortrinn og sterke miljø innen:

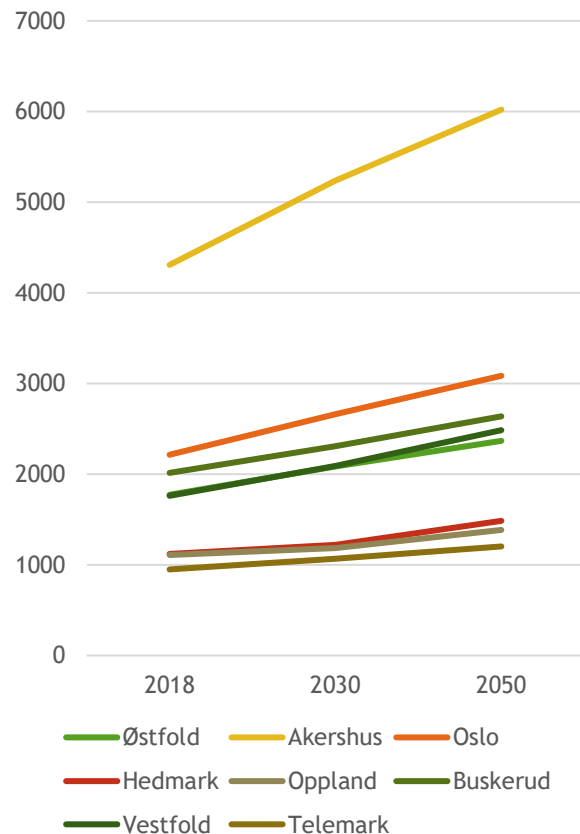
1. Bioøkonomi (landbruk, foredling etc.)
2. Livsvitenskap, velferds- og helseteknologi
3. IKT-produkter og -tjenester
4. Energi, miljøteknologi og sirkulærøkonomi
5. Mikro/nanoteknologi, maskiner, mekatronikk
6. Kunnskapsintensive forretningstjenester, FoU, finans
7. Kreative næringer, kultur og reiseliv
8. Bygg/anlegg
9.havrom i noen grad

3. Transport og mobilitet

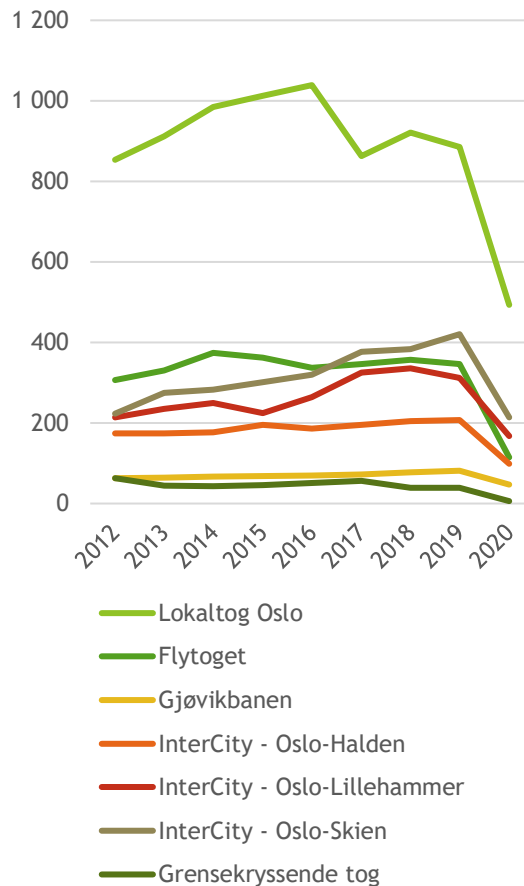
Persontransport fordelt transportform (2019)
(Reisevaneundersøkelse, prosam)

Persontransportarbeid på veg
Prognose til 2050 beregnet
før koronna
 (TØI 2019).

Faktisk personkilometer
(millioner) på tognettet i
Osloregionen
2012-20 (SSB)

Pandemiens og reisevaner

(iflg.Asplan/Viak):

1. Årsaker til redusert reising

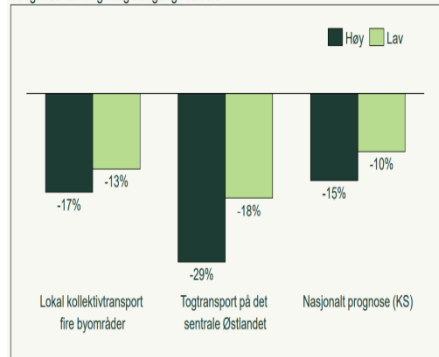
- Økt bruk av hjemmekontor
- Motstand mot trengsel som følge av økt frykt for smitte

2. Redusert kollektivandel:

- Flertallet av kollektivreisene er overført til bil
- Brudd i trenden økt kollektivandel?

3. Prognoser - langsiktige nedgang i reiser pga.korona:

Prognose for langsiktig nedgang i reiser:

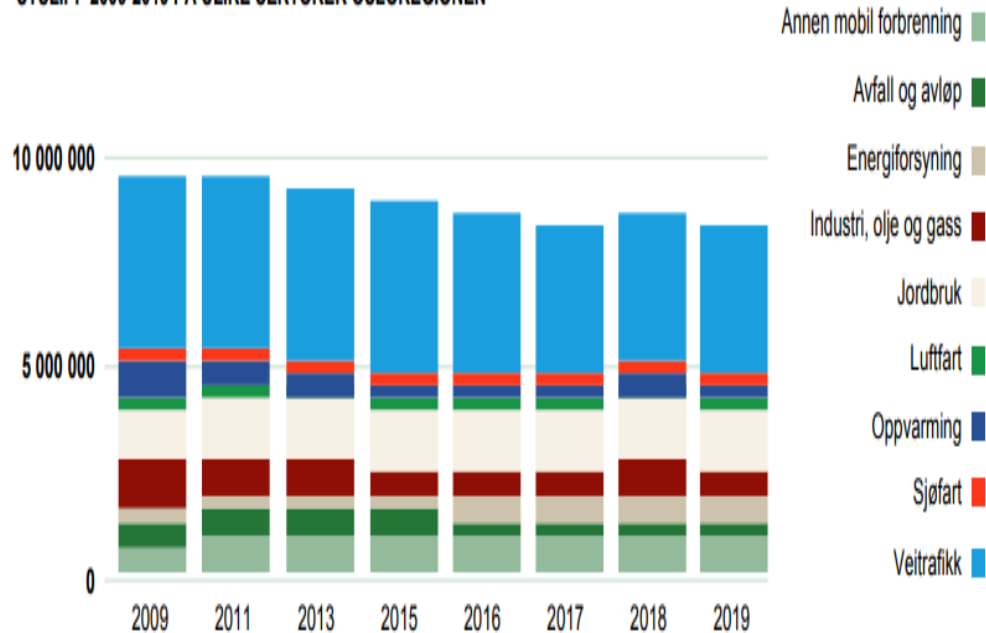

- Direkte effekt fra undersøkelsen trolig noe overdrevet
- Forventer avtagende effekt etter tilpasning til ny «normal»
- Større effekt i de største byområdene enn nasjonalt

4.Klima/miljø

Klimagassutslipp:

UTSLIPP 2009-2019 PÅ ULIKE SEKTORER OSLOREGIONEN

(statistikkilder: Miljødirektoratet/SSB)

- Osloregionen har 23 % av nasjonale utslipp (2019), og 51 % av landets utslippene fra veitrafikk og 32 % av utslippene fra jordbruket.
- Veitrafikk og jordbruk er de største enkeltkildene i Osloregionen (hhv.42 og 17 % av utslippene).
- Utslippene totalt gått ned 13 % 2009-2019 (5% 2018-19) i regionen:
 - klar nedgang fra veitrafikk, industri og oppvarming
 - klar økning fra jordbruk, «annen mobil forbrenning» og energiforsyning

Arealressurser og forbruk :

	Areal km2	Endring 2013-19	
		Absolutt areal	Prosent endring
Osloregionen:	2019		
Jordbruksareal	1570,22	-0,73	-0,05
Naturområder:	6519,15	-3,07	-0,05
Skog	6140,78	-0,64	-0,01
Våtmark	198,38	0,26	0,13
Åpen fastmark	116,60	-2,4	-2,02
Bart fjell, grus- og blokkmark	63,39	-0,29	-0,46
Grønne områder, idretts- og sportsområder	42,25	1,64	4,04
Bebygd areal:	752,27	7,93	18,17
Boligbebyggelse	269,82	1,67	0,62
Transport, telekommunikasjon og teknisk infrastruktur	251,25	-0,33	-0,13
Næring, offentlig og privat tjenesteyting	66,86	2,69	4,19
Bebygd område for landbruk og fiske	61,61	-1,2	-1,91
Fritidsbebyggelse	40,16	-0,66	-1,62
Uklassifisert bebyggelse og anlegg	38,63	5,86	17,88
Undervisning og barnehage	12,36	-0,38	-2,98
Helse- og sosialinstitusjoner	4,90	0,07	1,45
Kultur og religiøse aktiviteter	3,56	0	0,00
Beredskapstjenester og Forsvaret	3,12	0,21	7,22

Datakilde:SSB

Regional plan for areal og transport i Oslo og Akershus Hovedfunn fra indikatorrapport (2020) om måloppnåelsen 2018:

1: OAs befolkning vokst over dobbelt så mye som tettstedsarealene, dvs. **vekst i stor grad ved fortetting. Men store interne variasjoner.**

- Fortetting i Oslo, Lørenskog, Bærum og Sørumsund (bef. økt 4-6 ganger tettstedsarealet)
- Byspredning i Nannestad, Skedsmo, Rælingen og Asker (tettstedsareal vokst mer enn bef.)

2: En annen indikasjon er kommuneplanene: dvs. om de legger økende vekt på fortetting eller utbygging av nye arealer:

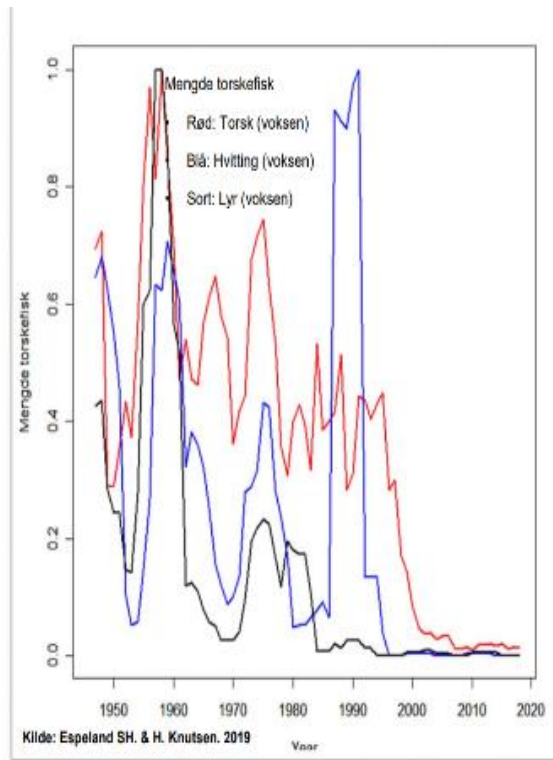
- I Oslo, Lørenskog, Ås, Nittedal og Nesodden utgjør planlagt bebygd nytt areal mindre enn 10 prosent av det bebygde.
- I Ski, Hurdal og Nannestad utgjør planlagt bebygd nytt areal 50 prosent eller mer av det bebygde.

3. **Dagens områdeutnyttelse i regionale byer og andre prioriterte vekstområder viser at det er stort teoretisk potensial for vekst rundt knutepunktene for kollektivtransport.**

Oslofjorden - et økosystem i krise

Tilstand og påvirkning

- Miljøtilstanden er dårlig
 - Torsken er nesten borte
 - Tareskogene forsvinner
 - Ærfuglen dør
 - Friluftsliv blir hindret av stengsler
- Påvirkning
 - Landbruk og avløp er sammen med klimaendring de største bidragsyterne til overgjødning og nedslamming av fjorden.
 - Miljøgifter gjør at fisk og skaldyr ikke kan spises i noen områder
 - Trålfiske er en påvirkning på bunnliv og fisk
 - Tilgangen til fjorden er hindret av ulovlig oppsatte gjerdet og bygg

Behov for omfattende tiltak
for bl.a.:

- Å redusere utslipp av urensa kloakk
- Redusere avrenning fra jordbruk
- Redusere nedbygging i strandsone og sjø
- Redusert fiske/fangst
- Restaurering av ødelagte biotoper
- Etc.

Noen generelle endringsimpulser av stor betydning

1. Endret demografisk dynamikk i regionen

- Bo- og flyttmønstrene i årene som kommer er usikre - bl.a. ut/innflytting til regionen og om den økte utflyttingen fra fortsetter i flere år

2. Grønt skifte:

- øker behovet for kompetanse, evne til innovasjon og jobbskaping i alle regioner

3. Digitalisering:

- endrer arbeidslivets og tjenesters kompetansebehov, organisering og lokalisering

4. Kompetansegapet

- Næringslivet : pt. 60% m udekket kompetansebehov nasjnt, mer i NordNorge/MøreRoms (iflg. NHO 2020:Komp.barom)
- Offentlig sektor : pt. stor mangel på fagfolk i helse/sosial, utdanning m.m. særlig i distriktene

5. Statlig sektorpolitikk og sektordynamikk - hvilke effekter?

□ Oppsummering av samfunnsutvikling og utfordringer mot 2030

- > Osloregionen fram mot 2030 vil nok **fortsatt være en nasjonal vekstregion** med betydelig befolknings- og arbeidsplassvekst,
 - men noe *usikkerhet* om hvordan dette blir fordelt internt i regionen nærmeste tiåret:
 - mht. bo- og flyttemønstrene, reisevaner/pendling, lokalisering av bosatte og arbeid
 - fortsatt sentralisert vekst til Oslo og nabokommuner – eller mer til små- og mellomstore byer i regionen?
- > Med mål om en bærekraftig og balansert regional utvikling har Osloregionen **særskilte utfordringer** fram mot 2030 med å:

1: Klima/miljø :

- kraftige kutt i **klimagassutslipp**:

(behov for kraftig reduksjon i utslipp fra veitrafikk, mobil forbrenning, jordbruk, avfall/gjenvinning)

- **bærekraftig by- og tettstedsvekst** – utfordringer med blant annet **arealnøytralitet**

(vekst via fortetting og knutepkt, redusere nedbygging av natur/jordbruksmark, styrke arbeidet med arealregnskap i alle deler av regionen)

- offensive tiltak for å redde **Oslofjorden** (rensing, avrenning, strandsone m.m.)

2: **Grønt skifte, innovasjon og jobbskaping**: sirkulærøkonomi, miljøteknologi, fornybar energi og annen framtidsrettet innovasjon og entreprenørskap der regionen har spesielle fortrinn og muligheter, bedre utnytte lokale og regional fortrinn og styrker - økt samhandling næringer, klynger og kunnskapsmiljø.

3: **Tette kompetansegapet**: relatert til blant annet digitalisering og grønt skifte (kfr. NHOs komp.barometer 2020), men også

4: **Øke inkluderingen i arbeidslivet** blant utsatte grupper (sosialt entreprenørskap, skole-arbeidsliv m.m.)

5: Styrke **offentlig innkjøpskompetanse, samhandling og leverandørutvikling** for å oppfylle bærekraftskriterier

6: **Synliggjøre** regionens fortrinn og kvaliteter særlig i en nordisk / nord-europeisk kontekst

Del 2: Osloregionen IPR og regionalt samarbeid

Osloregionen IPR sitt formål

«Bidra til å styrke Osloregionen som en bærekraftig og internasjonal konkurransedyktig region, og en flerkjernet utvikling basert på lokale fortrinn».

Strategiske føringer 2021-24:

VISJON:

- Osloregionen skal være en bærekraftig og internasjonalt konkurransedyktig region. Visjonen skal blant annet nås ved å jobbe for en flerkjernet utvikling i regionen, basert på lokale fortrinn.
- ORIP skal i perioden bidra til å nå følgende av FNs bærekraftsmål:
 - Mål 9: Innovasjon og infrastruktur
 - Mål 11: Bærekraftige byer og samfunn
 - Mål 12: Ansvarlig forbruk og produksjon
 - Mål 13: Stoppe klimaendringene
 - Mål 17: Samarbeid for å nå målene

ROLLER OG ARBEIDSFORMER

ORIP skal gjennom sitt arbeid:

- utvikle felles holdninger og strategier
- ha dialog med og påvirke nasjonale myndigheter
- styrke felles identitet
- skape møteplasser og nettverk
- drive erfaringsoverføring og kunnskapsutvikling
- samarbeide og bygge nettverk med andre organisasjoner
- samle kunnskap, statistikk og foreta analyser om regionen

INNSATSOMRÅDER OG PRIORITERTE AKTIVITETER 2021 – 2024:

1. Areal, transport, mobilitet og logistikk

- Følge opp Osloregionens areal- og transportstrategi, herunder utarbeide en målrettet oppfølgingsplan.
- Gjennomføre en vurdering av ATP-strategiens bruk og virkninger, utviklingen de siste årene og nye utfordringer.
- Fremme Osloregionens interesser innen innsatsområdet overfor nasjonale myndigheter, EU og andre organisasjoner.
- Tilrettelegge for faglige og politiske nettverk som fremmer kunnskap og samforståelse i regionen.

2. Klima og miljø

- Følge opp Osloregionens ordførererklæring om miljø og klima.
- Foreta jevnlig kartlegginger av klimastatus i Osloregionen
- Skape arenaer for å dele kunnskap om tiltak for å redusere klimagassutslipp og bedre klimatilpasning i kommunene/fylkeskommunene i Osloregionen
- Fremme gjenbruk og sirkulærøkonomi gjennom en regional kartlegging av materialstrømmer i Osloregionen
- Arbeide for å fremme grønn innovasjon gjennom offentlige anskaffelser
- Ta vare på natur- og arts mangfold i regionen

3. Konkurranseskraft og attraktivitet

- Kartlegge og dele kunnskap om regionens komparative fortrinn innen næringsutvikling, kompetanse, kultur og opplevelse, samfunn og politikk.
- Utvikle en handlingsrettet fireårig strategi for å styrke Osloregionens internasjonale posisjon og synlighet med mål om å øke Osloregionens attraktivitet for [talentinvesteringer](#) og samarbeid.
- Gjennomføre prosjekter i samarbeid med kommuner, fylkeskommuner, samt andre offentlige og private aktører i profileringsarbeidet.
- Bidra til etablering av en plattform for et tettere regionalt samarbeid om internasjonal profilering der ulike private og offentlige aktører og organisasjoner inngår.
- Kartlegge og bevisstgjøre beslutningstakere om barrierer og utfordringer for å tiltrekke talent, investeringer og besøkende til regionen.
- Skape arenaer for å dele kunnskap og erfaringer om stedsmarkedsføring i regionalt, nasjonalt og internasjonalt perspektiv
- Samarbeide med og støtte opp om næringsklynger som motorer for en flerkjernet næringsutvikling i Osloregionen

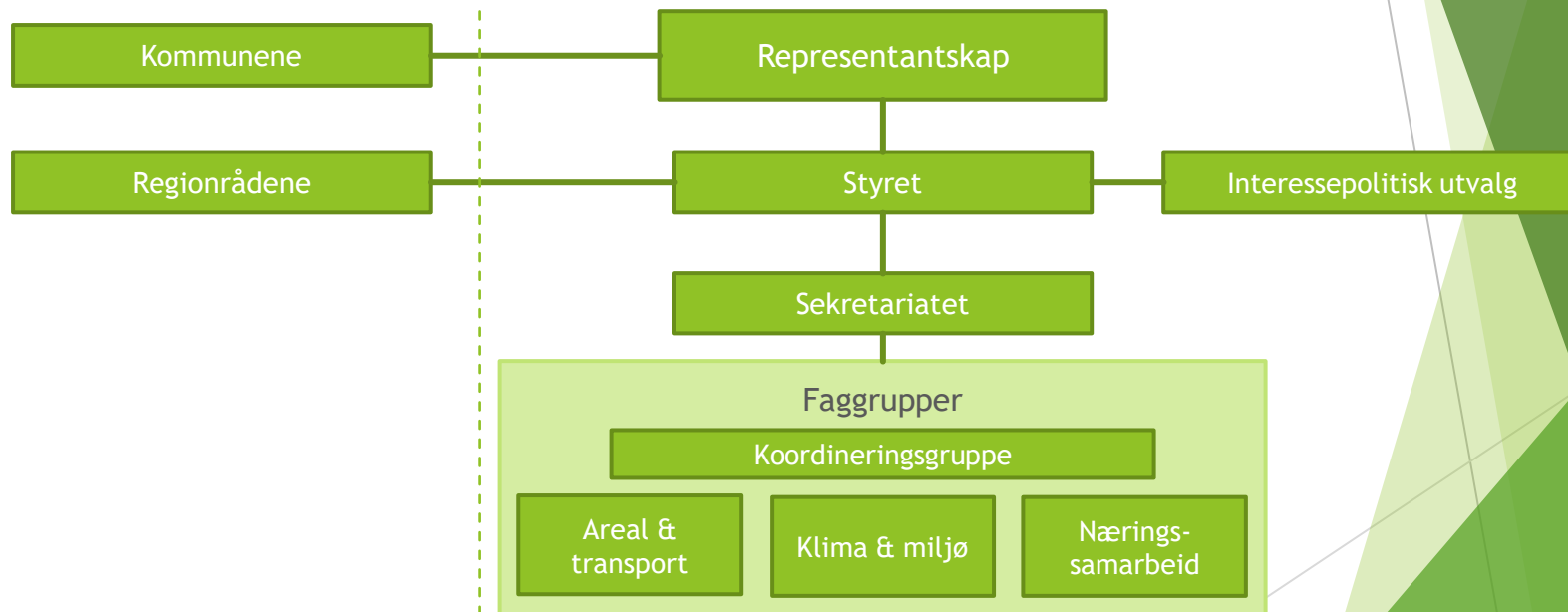
4. Felleskap og samarbeid

- Etablere arenaer for politisk og faglig samarbeid og felles kunnskap om muligheter og utfordringer for Osloregionen
- Samle kunnskap og statistikk om sentrale utviklingstrekk i regionen innenfor bl.a. befolkning, næringsliv, transport, areal, miljø og internasjonal attraktivitet.
- Fremme regionens felles interesser overfor nasjonale myndigheter, EU og andre relevante organisasjoner

1. Samarbeidsavtalen definerer seks oppgaver:

- a) Drøfte felles saker på tvers av kommune- og fylkesgrensene. ✓
- b) Utarbeide felles rådgivende strategier. ⚠
- c) Planlegge og gjennomføre prosjekter i regi av Osloregionen. ⚠
- d) Arbeide interessepolitisk, herunder avgi høringsuttalelser, der det er felles regionale interesser. ✓
- e) Bidra i nasjonale og internasjonale samarbeidsprosjekter og partnerskap der det er felles regionale interesser. ⚠
- f) Gjennomføre aktiviteter med sikte på erfaringsoverføring, læring, og styrking av felles identitet innenfor samarbeidet. ✓

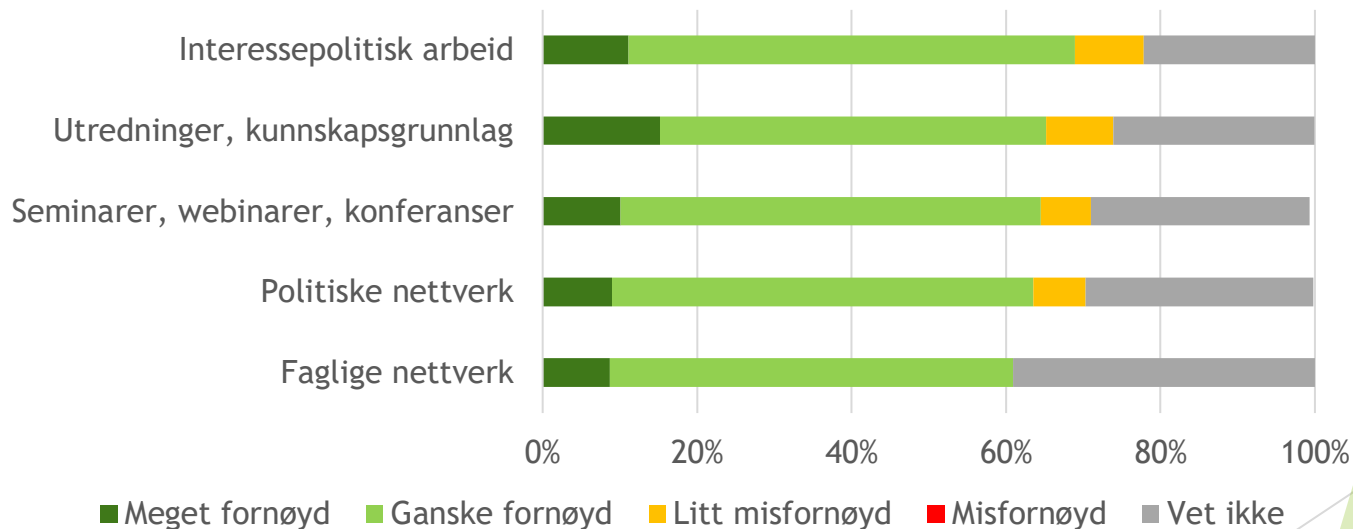
2. Organiseringsmodell

Konsensusvedtak som beslutningsprinsipp

2. Innsatsområder, grupper og samarbeid

Hvor fornøyd er du med følgende av aktivitetene til Osloregionen?

Fra Osloregion IPRs medlemsundersøkelse 2021. Respondenter er 29 politikere og 18 toppbyråkrater fra medlemskommunene.

Samarbeidsstigen: Hva får man ut av samarbeidet?

Funn: Informantene opplever at Osloregionen IPR når alle fire trinn

- Profilerings utad, markedsføring
- Stille felles krav til nasjonale myndigheter

Tilpasse utbyggings/areal-og transportpolitikken i egen kommune til regionale behov/ forpliktelser?
Løfte røstene til små kommuner, bistå dem

Forståelse mellom store og små kommuner «eneste forum hvor Raymond møter kommunene»

Utteksling av informasjon, erfaringsdeling/kommunikasjon mellom kommuner

Men:

Enkelte informanter spør: Er det gode nok prosesser for omforente strategier (eks.vaksinesaken)?

Enkelte informanter spør: Klarer Osloregionen IPR å utnytte synergier og variasjoner i lokale fortrinn internt i regioner?

Enkelte omlandskommuner mener at det regionale sentrum får størst oppmerksomhet

Blir for mye tid brukt til dette, og mindre til handling? (trinn 3 og 4)

Forutsetning for effekt av samarbeid: er organiseringsmodellen hensiktsmessig?

► Generelt er informantene fornøyd med arenaene i Osloregionen IPR

► Konsensusvedtak:

- Skaper god arena for informasjonsutveksling og koordinasjon der man har felles interesser
- Lett å arbeide med f eks høringssvar, areal og transport, klima
- Men vanskeliggjør arbeid på saker med interessemotsetninger.
 - Forhindrer dette Osloregionen IPR i å ta tak i viktige, men kontroversielle temaer/ saker, som eks. lokalisering av statlige arbeidsplasser?

► Er den geografiske avgrensingen hensiktsmessig?

- Deltagerne bestemmer selv hvorvidt de har tilstrekkelig fellesinteresser til å delta.
- Gir vekt til organisasjonen og muliggjør koordinering på høyt nivå på tvers av fylkesgrenser, men kommuner opplever ikke nødvendigvis at de har mye til felles med kommuner i en annen del av regionen.

▶ Forutsetning for effekt av samarbeid: Tillitsbygging og tillitskapital

- ▶ Osloregionen IPR nyter stor grad av tillit fra sine medlemmer
- ▶ Tillit og mellommenneskelige relasjoner i organisasjonen bidrar til å effektivisere medlemmenes arbeid: Lett å ta en kjapp telefon, og å nå fram til riktig person
- ▶ Osloregionen IPR anses generelt som en konstruktiv arena (fordi konfliktsaker unngås?)
- ▶ Oppleves arenaen å balansere senterkommuner og omlandskommuner?
- ▶ Informanter trekker frem følgende som viktig for tillitsskaping på arenaen
 - ▶ Sekretariatets innsats
 - ▶ Styreledernes innsats i å balansere interesser, og vise raushet overfor mindre kommuner
 - ▶ Fysiske møter styrker tillit, bånd og kjennskap til hverandre
 - ▶ Konsensuslinjen styrker tilliten

➤ Osloregionen IPR i det større landskapet

- ▶ Østlandsområdet preges av flere samarbeidsorganer - delvis overlappende tematisk og geografisk:
 - ▶ Østlandssamarbeidet, Regionrådene, Bybåndsmarbeidet, Oslo Business Region
 - ▶ Lite oversiktlig landskap av organisasjoner og underorganisasjoner
- ▶ Osloregionen IPRs nisje
 - ▶ Bredt nedslagsfelt (65 kommuner på tvers av fylkesgrenser)
 - ▶ Hovedstadsregionen som en større funksjonell og flersentrert by- og omlandsregion
 - ▶ Har (politiske) deltagere med reel beslutningsmakt (og med god tilgang til stortingspolitikere)
 - ▶ Arbeide med temaene areal og transport, klima/miljø, næringsutvikling og internasjonal synlighet

- ▶ Koordinering mellom Osloregionen IPR og andre samarbeidsorganer bør bedres
 - ▶ Flere samarbeider i noen av det samme geografiske nedslagsfeltet, og der likeartede temaer diskuteres og ikke koordineres godt nok
 - ▶ Dette kan oppleves som uheldig ressursbruk, og at knapp kompetanse og oppmerksomhet spres utover
 - ▶ Noen informanter mener det er en svakhet at fylkeskommunene trekker seg helt ut
 - ▶ Flere peker på at næringsutvikling er mest naturlig å diskutere i de lokale regionrådene, eller bilateralt mellom kommunene. Noen peker på at Osloregionen IPR kunne påta seg en mer organiserende rolle her, i å fasilitere bilateralt samarbeid og samarbeid innad i/mellom regionrådene.

Oppsummering Osloregionen IPR

- handlingsrom og noen muligheter

- ▶ Osloregionen IPRs organisasjonsmodell trenger ikke endres: oppleves som hensiktsmessig, og inneholder arenaer som skaper tillit og konsensus
- ▶ Koordinering mellom Osloregionen IPRs og andre samarbeidsorganer bør bedres – for å unngå «parallellverdener»
- ▶ Svakheter at Viken ikke er med på en eller annen måte, fordi FK som regional samfunnsutvikler har en viktig koordinerende rolle mht mange virkemidler
- ▶ Kan Osloregionen IPR ta en sterkere strategisk utviklingsrolle i regionen?
 - ▶ I samarbeid med Viken ? ...Viken som deltaker? og uten balansen mellom Oslo og ytre omegnskommuner forrykkes?
 - ▶ Som fasilitatorer for andre arenaer (eks. diskusjon av næringsutvikling i regionråd)
- ▶ Kan Osloregionen IPR komme på trinn 3+4 i samarbeidsstigen på mer konkrete felt?
 - ▶ Må bruke tid på å komme frem til omforente løsninger
 - ▶ Er samarbeidet modnet tilstrekkelig til å ta vanskelige beslutninger (lokalisering etc)

Takk for oppmerksomheten!